

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th March, 2025

PROFESSIONAL TA'LIM O'QITUVCHILARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Jurayeva Dastagul Ergashevna,
Yaqubova Rushana Mamasobirovna
Samarqand Abu Ali ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi o'qituvchilari:

Toshpo'latova Oysha O'ralboy qizi..
Siyob Abu Ali ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi o'qituvchisi:

Annotatsiya:

Mazkur maqolada pedagogning kasbiy kompetentligini rivojlantirish yo'llari, metodlari muammolariga, xususan, pedagog-tarbiyachi tomonidan kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malakalarning o'ziga xos xususiyatlarini tadqiq qilishga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: ko'mpetentlik, kasbiy faoliyat, ijtimoiy kompetentlik, maxsus kompetentlik, kreativ, ekstremal, kommunikativlik.

WAYS OF DEVELOPING PROFESSIONAL COMPETENCE OF VOCATIONAL EDUCATION TEACHERS

Annotation:

This article focuses on the problems of ways and methods of developing the professional competence of a teacher, in particular, on studying the specific characteristics of the knowledge, skills, and qualifications necessary for the implementation of professional activities by a teacher-educator.

Keywords: competence, professional activity, social competence, special competence, creative, extreme, communicative.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th March, 2025

Professional ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimida juda muhim ahamiyatga ega. Quyida bu jarayonni rivojlantirish yo'llarini keltirib o'taman:

1. Doimiy ta'lim va qayta tayyorlash

O'qituvchilarni doimiy ravishda malakalash va o'qitish tizimi, ta'lim jarayonlarida zamon bilan hamnafas bo'lishni ta'minlaydi.

Professional rivojlanish dasturlari: Ta'lim muassasalari tomonidan tashkil etilgan kurslar, dasturlar orqali o'qituvchilar o'z bilim va ko'nikmalarini oshirishi mumkin.

Kafedralararo seminarlar: O'zaro tajriba almashish va yangi g'oyalarni ishlab chiqish uchun turli kafedralararo anjumanlar.

2. Pedagogik tajribalarni baham ko'rish

Tajribali o'qituvchilar va yangi boshlovchilar o'rtasidagi tajriba almashuvi o'qitish sifatini oshiradi.

O'qituvchi yordami: Mentorlardan yordam olish o'qituvchilarga kasbiy qiyinchiliklarni engish va tajriba orttirish imkonini beradi.

Tajribalar almashinuvi: O'qituvchilar o'ziga qiziqilgan tajribalarini, uslublarini va metodlarini bir-birlari bilan baham ko'rish.

3. Innovatsion metodlarni o'zlashtirish

Innovatsiyalar o'qituvchilarning pedagogik metodologiyalarini kengaytiradi va zamon talablariga moslashishi uchun ko'mak beradi.

Interfaktiv ta'lim: Maktab o'quvchilari bilan qiziqarli va interaktiv darslar o'tkazish. Masalan, guruhlarda ish, muammolarni hal etish.

Ta'lim texnologiyalari: Edutainment (o'quv va ko'ngilochar) dasturlar, multimedia vositalarini integratsiyalash.

4. Talab va bozor ehtiyojlarini hisobga olish

Ta'lim muassasasining o'quv dasturlari bozor talablariga va o'quvchilarning ehtiyojlariga mos kelishini ta'minlash.

Mahalliy va xalqaro bozorni tahlil qilish: O'qituvchilarning malakalarini yangilash va ularni zamonaviy talablarga moslashtirish.

Ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlarga moslashish: Ta'lim standartlarini zamon talablari doirasida barqaror qilish.

5. Shaxsiy va professional rivojlanish

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th March, 2025

O'qituvchilar o'zlarini rivojlantirishga intilishi lozim.

Yozma va og'zaki fikr bildirish: Pedagogik çalıřmalar témalarida maqolalar yozish, konferensiyalar va seminarlarda ishtirok etish.

O'z-o'zini tahlil qilish: O'z ishlarini baholash fursatlari, tajribalardan o'rganish va kelajakda qanday yaxshilanish yo'llarini izlash.

6. Psixologik va emosional maslahat

O'qituvchilar uchun professional yordam va psixologik resurslarga murojaat qilish muhim ahamiyatga ega.

Stressni boshqarish: O'qituvchilar o'zlarining ishdagi stresslari, emotsional yondashuvlarini boshqarish usullarini o'rganishlari kerak.

Emosional intellektni rivojlantirish: O'qituvchilar o'quvchilar bilan munosabatlarni yaxshilab, samarali ta'lim jarayonini ta'minlaydi.

7. Muntazam baholash usullari

O'qituvchilarning kompetentligini doimiy ravishda baholash muhimdir.

Natijalar tahlili: Darslardan so'ng natijalarning analysesini o'tkazish va o'quvchilarning yutuqlarini kuzatish.

O'z-o'zini baholash tizimi: Har bir o'qituvchi o'z maqsadlarini va ularni amalga oshirishdagi yutuqlarini baholashi kerak.

Ushbu yo'llar o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi va ta'lim sifatini oshirishda juda muhim bo'ladi.

“Kompetentlik (ingl. “Competence”- qobiliyat) faoliyatda nazariy bilimlardan samarali foydalanish, yuqori darajadagi kasbiy malaka, mahorat va iqtidorni namoyon eta olish.

Kasbiy kompetentlik mutaxassis tomonidan alohida bilim, malakalarning egallanishini emas, balki har bir mustaqil yo'nalish bo'yicha integrativ bilimlar va harakatlarning ozlashtirilishini nazarda tutadi. Shuningdek, kompetensiya mutaxassislik bilimlarini doimo boyitib borishni, yangi axborotlarni o'rganishni, muhim ijtimoiy talablarni anglay olishni, yangi ma'lumotlarni izlab topish, ularni qayta ishlash va o'z faoliyatida qo'llay bilishni taqozo etadi. Kasbiy kompetentlik quyidagi holatlarda yaqqol namoyon bo'ladi:

- murakkab jarayonlarda;
- noaniq vazifalarni bajarishda;

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th March, 2025

- bir-biriga zid ma'lumotlardan foydalanishda;
- kutilmagan vaziyatda harakat rejasiga ega bo'la olishda.

Biz har bir pedagogni ham kasbiy kompetentlikka to'laonli ega deb aytolmaymiz. Kasbiy kompetentlikka ega bo'lgan pedagog o'z bilimlarini izchillik bilan boyitib boradi, kreativlikka intiladi, yangi axborotlarni tinimsiz ravishda o'zlashtirib boradi, takrorlanmas bilimlarni izlab topadi, davr bilan hamnafas yuradi, bilimlarni qayta ishlaydi va ularni amaliyotda qo'llashning samarali yo'llarini o'ylab topadi.

Bilamizki, pedagogik kompetentlik pedagogik jarayon asosida namoyon bo'ladi. Qachonki pedagogik jarayon to'g'ri vujudga kelsagina ta'lim beruvchi o'z kompetentligini samarali qo'llay oladi. Xo'sh, o'zi pedagogik jarayon nima? Shu tushuncha haqida fikr yuritsak.

Pedagogik jarayon - zarur bo'lgan bilimlar, amaliy ko'nikma va malakalar, shaxs va guruhning axloqiy-siyosiy, psixologik va jismoniy sifatlarini shakllantirish maqsadida insonlar tomonidan (ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi) tashkil etilgan va yo'naltirilgan faoliyat. Pedagogik jarayon boshqa ijtimoiy jarayonlar bilan bog'liq bo'ladi.

Shunday ekan, ta'lim oluvchini har bir ijtimoiy jarayondan xabardor qilish, pedagogik jarayonni boshqa jarayonlar bilan uzviy tarzda bog'lash uchun kasbiy kompetentlik bir nechta sifatlarni o'zida namoyon qilgan bo'lishi kerak. Ana endi kasbiy kompetentlik sifatlari haqida so'z yuritamiz.

1. Ijtimoiy kompetentlik - ijtimoiy munosabatlarda faollik ko'rsatish ko'nikma, malakalariga egalik, kasbiy faoliyatda subektlar bilan muloqotga kirisha olish.
2. Maxsus kompetentlik - kasbiy-pedagogik faoliyatni tashkil etishga tayyorlanish, kasbiy-pedagogik vazifalarni oqilona hal qilish, faoliyati natijalarini real baholash, BKMni izchil rivojlantirib borish bo'lib, ushbu kompetentlik negizida psixologik, metodik, informatsion, kreativ, innovatsion va kommunikativ kompetentlik ko'zga tashlanadi [14]. Ular o'zida quyidagi mazmunni ifodalaydi:

a) psixologik kompetentlik pedagogik jarayonda sog'lom psixologik muhitni yarata olish, talabalar va talim jarayonining boshqa ishtirokchilari bilan ijobiy muloqotni tashkil etish, turli salbiy psixologik ziddiyatlarni o'z vaqtida anglay olish va bartaraf eta olish; b) metodik kompetentlik - pedagogik jarayonni metodik jihatdan oqilona tashkil etish, talim yoki tarbiyaviy faoliyat shakllarini to'g'ri belgilash, metod va

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th March, 2025

vositalarni maqsadga muvofiq tanlay olish, metodlarni samarali qo'llay olish, vositalarni muvaffaqiyatli qo'llash; c) informatsion kompetentlik axborot muhitida zarur, muhim, kerakli, foydali ma'lumotlarni izlash, yig'ish, saralash, qayta ishlash va ulardan maqsadli, o'rinli, samarali foydalanish; d) kreativ kompetentlik - pedagogik faoliyatga nisbatan tanqidiy va ijodiy yondoshish, o'zining ijodkorlik malakalariga egaligini namoyish eta olish; e) innovatsion kompetentlik - pedagogik jarayonni takomillashtirish, talim sifatini yaxshilash, tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishga doir yangi g'oyalarni ilgari surish, ularni amaliyotga muvaffaqiyatli tatbiq etish; f) kommunikativ kompetentlik - jarayonning barcha ishtirokchilari, jumladan, talabalar bilan samimiy muloqotda bo'lish, ularni tinglay bilish, ularga ijobiy ta'sir ko'rsata olish; g) shaxsiy kompetentlik - izchil ravishda kasbiy o'sishga erishish, malaka darajasini oshirib borish, kasbiy faoliyatda o'z ichki imkoniyatlarini namoyon qilish; h) texnologik kompetentlik - kasbiy-pedagogik bilim, ko'nikma va malakalarini boyitadigan ilg'or texnologiyalarni ozlashtirish, zamonaviy vosita, texnika va texnologiyalardan foydalana olish; i) ekstremal kompetentlik - favqulotda vaziyatlar (tabiiy ofatlar, texnologik jarayon ishdan chiqqan)da, pedagogik nizolar yuzaga kelganda oqilona qaror qabul qilish, to'g'ri harakatlanish malakasiga egalik.

Har bir pedagog o'z kasbiy kompetentligiga ega bo'ladi. Bu orqali u pedagogik jarayonda ishtirok etadi. Bu jarayonning faol ishtirokchisiga aylanish uchun esa yuqoridagi sifatlarni o'zida aks ettirishi lozim. Kasbiy kompetentlikning barcha sifatlarini to'la-to'kis o'zida mujassam etgan pedagog ularni amaliyotda qo'llash jarayonini ham bexato yo'lga qo'yishi lozim. Qachonki o'z bilimlarini ta'lim oluvchiga kasbiy kompetentligini qo'llagan holdagina yetkazib bersa, bu pedagogni ta'lim jarayonida chinakam yutuqqa erishgan deya olamiz.

Biz mutaxassis, ya'ni pedagogning o'z kasbiy kompetentligini oshirishi uchun o'z-o'zini tahlil qilishi, o'z ustida ishlashi va o'z-o'zini baholay olishi kerak degan edik. Bular orasida o'z ustida ishlash juda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mutaxassisning o'z ustida ishlashi quyidagilarda ko'rinadi:

- kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarini takomillashtirib borish;
- faoliyatga tanqidiy va ijodiy yondoshish;
- kasbiy va ijodiy hamkorlikka erishish;

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th March, 2025

- ishchanlik qobiliyatini rivojlantirish;
- salbiy odatlarni bartaraf etib borish;
- ijobiy sifatlarni o'zlashtirish.

Bundan ko'rinib turibdiki, har bir bo'lajak pedagog o'z kasbiy kompetentligini anglab yetishi, o'z ustida tinimsiz ishlashi, o'zini- o'zi baholay olishi, ta'lim jarayonining jadal sur'atlarda o'sishini ta'minlashi kerak. Qachonki pedagog o'zini to'g'ri va xolis baholay olsagina, u o'z sohasida yetuk mutaxassis bo'lib yetishadi. Ushbu fikrlardan ko'rinib turibdiki, kasbiy kompetentlik nafaqat pedagogika, balki boshqa mutaxassisliklarda ham muhim o'rin tutadi, lekin bizning asosiy yo'nalishimiz bo'lgan pedagogika sohasida kasbiy kompetentlikni yuksak darajada egallash, bu orqali pedagogik jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish dolzarb masala hisoblanadi. Shunday ekan, har bir ta'lim beruvchi o'zining kompetensiyalarini to'g'ri anglay olishi va uni amaliyotda to'g'ri va maqsadli qo'llay olishi darkor.

Zamonaviy jamiyat ta'lim tizimi oldiga yuqori malakali, intiluvchan, raqobatbardosh, tashabbuskor, ma'naviy va jismoniy soq'lom shaxslarni tarbiyalab berish talabini qo'ymoqda. 2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasida "yuksak bilimli va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalash, oliy ta'lim muassasalarida kompetentli ilmiy pedagogik kadrlar zahirasi yaratish" vazifasi belgilandi. Kompetentli pedagog - u kim? Uning shakllanish jarayoni qanday kechadi? kabi savollar tug'iladi. Shu nuqtai nazardan "kompetentlik" va "kompetensiya" tushunchalar mazmun- mohiyatini aniqlashimiz muhimdir. Har qanday pedagog ham "kompetentlik" nimani anglatishini va u "kompetensiya"dan nimasi bilan farq qilishini bilavermaydi. "Kompetentlik" tushunchasi pedagogning ma'lumoti, ko'nikmasi, qobiliyati va tajribasini o'z ichiga oladi. Boshqacha aytganda, uning ma'lum bir ish turini bajarish qobiliyati hisoblanadi. Aslida, ikkala atama o'xshashdir.

Shaxsning ma'lum sifatlari amaldagi tarbiyaviy ishlar majmui orqali hosil qilinadi. Bu ishlar yaqqol ko'rinishdagi ko'p yoqlik bo'lishi, bir vaqtning o'zida aqliy, jismoniy, xulqiy, estetik va mehnat tarbiyasini uzviyligi asosida olib borishi zarur. Har yoqlama yaxlit tarbiyaviy yondashuv tarbiyachining tizimli munosabatini va boshqaruvini taqoza qiladi. Boshqaruv tarbiya jarayonida ishtirok etuvchi tashqi va

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th March, 2025

ichki omillarni va ularning o‘zaro ta’sirini inobatga olingandagina muvaffaqiyatli bo‘lishi mumkin. Shu bois, u omillar haqida aniq tasavvurga ega bo‘lishi zarur.

O‘quv-tarbiya ishlari jarayonida talaba yoshlarni ijodiy fikrlashga, o‘zgaruvchan vaziyatlarga o‘rgatish, erkin raqobat asosida faoliyatni tashkil etish hamda talabalarni axborot texnologiyalari, elektron darsliklar, versiyalar va multimedialardan amaliy mashg‘ulotlarda foydalanishi muhimdir. Bu esa talabalarda mustaqillik, erkin fikrlashni tarbiyalashni, o‘quv faoliyatini tahlil qilishni, istiqbolda kasbiy mahorat va kompyuter savodxonligini orttirish bo‘yicha rejalarini aniq belgilashiga erishishni ularning ichki ehtiyojiga aylantirish talab etiladi.

Xulosa tariqasida shuni aytish mumkinki, pedagogning kasbiy kompetentligini rivojlantirish metodlarini mukammal ravishda egallash pedagogning kasbiy mahoratini oshiradi, natijada ta’lim-tarbiya samaradorligi ta’minlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Azizxo‘jaeva N.N. Pedagogik texnologiya va Pedagogik mahorat. – T.: 2003. – 174 b.
2. Arziqulov D.N. Kasbiy kamolatning psixologik o‘ziga xos xususiyatlari. Psixol. fan.nom. diss...avtolyoihai. – Toshkent: 2002. -22 b.
3. Ahlidinov R. Sotsialno-Pedagogicheskie osnovi upravleniya kachestvom obshego srednego obrazovaniya. Avtoref.dis...d-ra ped.nauk. –T.: 2002. -44 b.
4. X.SHaripov, N.Muslimov, M.Ismoilova: “Kasbiy ta’lim pedagogikasi”. Metodik qo‘llanma. – T. 2005 y.
5. M.Usmonboeva, G.Anorkulova, G.SHamaripxodjaeva “Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari” o‘quv uslubiy majmua. T. 2015 yil. 14-15-betlar
6. N.A.Muslimov Bo‘lajak kasb-ta’limi pedagogsini kasbiy shakllantirish T.,Fan 2004.